

GRUDA

Št. 12.

1925.

Leto II.

Dejstva plačana v gotovini.

Vsebina zvezka 12.

C. Golar: Božična. — Tone Gaspari: Rože. — Ivan Albreht: Žalostinka. — Ivan Albreht: Ali čuješ? — Miloš Štibler: V Macedonijo. — Jan P.: Uspavanka nesrečne matere. — Gustav Strniša: Blaževa smrt. — Dve 125-letnici. — Miran Jarc: Pesem. — Dr. Metod Dolenc: Naše vinogradništvo v luči pravne zgodovine. — Prvi gospodinski tečaj v Bohinju (s sliko). — K. Kraepelin-S. Brodar: Po gozdu in polju. — Antonia Svehla: Izreki. — DEČJA GRUDA: Gustav Strniša: Jurčkove božične sanje. — Niko: Božiček. — RAZGLEDI: Organizacija. — Ženstvo. — Prosveta. — Po svetu.

Celoletna naročnina „Grude“ je Din 30.— Za dijake in vojake Din 20.— V podrobni prodaji stane „Gruda“ Din 3.— — Novi naročniki dobo lahko že vse dostle izšle številke.

Uredništvo: Skofja ulica št. 8, pritrilje. — Uprava: Ljubljana, Kolodvorska ulica št. 7.

Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd. samo upravi. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje: Uredniški odbor.

Odgovorni urednik: Janko Vleč.

Današnji številki smo priložili položnice vsem cenj. naročnikom. Da bo pri upravi red in možnost točnega izdajanja „Grude“, je v interesu vsakega posameznika, da brez odlašanja po priloženi položnici naročnino čimprej poravnava. V nasprotnem slučaju bi bili primorani vsakomur, ki bi svojo dolžnost ne izpolnil, nadaljno pošiljatev „Grude“ brezpogojno ustaviti.

Upravništvo.

VSE ZAHTEVA DOBRO ZLATOROG MILO!

ZLATOROG

LETO
II.

ŠTEV.
12.

MESEČNIK ZA LJUDSKO PROSVETO

C. Golar:

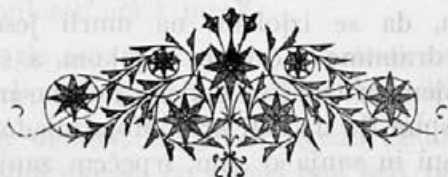
Božična.

Nocoj so ponoči nebesa odprta,
in zvezde na zemljo dežujejo,
in z rajskih poljan in z nebeškega vrta
k nam angelske trume potujejo.

Tja v Betlehem, v hlevce neso jih peroti,
kjer čudo veliko naznanja nebo —
pastirci strmeči hite jim naproti
in mlademu kralju darove neso.

Rožičev nakupil sosedov je Blažek,
in jagnje na rame Vrban je zadel,
in jabolk rdečih nabral je Matjažek,
da novorojeni jih kralj bo vesel.

O to bode miza se polna šibila,
to sladka nocoj bo pojedina —
pastirček slovenski, ker nama je sila,
mahniva veselo jo tja še midva!

Tone Gaspari:

Rože.

(Iz dnevnika.)

1. Ciklamen.

Tam zavija cesta v večerno solnce. Nad cesto šuma, pisana v mavricah, pod cesto vrtovi ob dolenski Savi, onstran Save pesem trtja. Visoko nad vinskimi goricami se beli Šmohor, nasproti v samostanu izplamteva zahodno okno. Poslednja lastovka beži, beži; odmev njene pesmi se utrinja izpod mirnega neba. Trgači se vračajo po vžganem pobočju, da izpojo v dolini pesem o ptičicah, ki se zbirajo na dolensko stran.

Solnce zatone. V hladu zadiši po medeni zemlji: vonj valovi v trepetajoči zrak. Roka sega, se polni z žametnimi, mehkiimi, težko dišečimi cvetovi, obrnjenimi nazdol, da ne izpuhti ves opoj — —

Ciklamen — roža neizpolnjene ljubezni — —

2. A stre.

Jerica, tvoj vrt je šopek samih rož; ti, Jerica, si najlepša med njimi! Jerica, odkod imaš žarenje v črnih očeh? Kdo ti je dal blisk zob ob tvojem nasmehu? Kri v licih kipi in se izteka v ustnice, polne, zapeljive, čakajoče, hrepenče, da izpije nekoč nekdo sladki strup in obstane začaran, strmeč le vate, le vate — Jerica!

V svoji lepoti prilivaš s smehom svojemu mlademu življenju. Polno je, sočno, zdravo. V tvojih zvezdah je pisana sreča, ki se nikoli ne bo utrnila. Še v sanjah se ti nikoli ne bo izkalila preli-vajoča se luč, iztkana iz mavričnega tvojega vrta.

Sredi vrta greda aster. Tista živordeča sredi grede je najlepša. O, še druge so, in so lepše! Tisto živordečo pa si ti v jutru poljubila; videl sem te, gredoč tiho mimo. Ta astra je tvoja, samo tvoja — daj jo, Jerica, meni! Astro, srkajočo tvojo lepoto, tvojo sladkost, tvoje mlado, mlado življenje — daj jo meni! —

3. Bela krizantema.

V žalujoči senci se dviga zastarta pot na hrib. Tam poje zvonček. Grem, da se izjokam na umrli jesenski njivi, zakaj mednje, ki jih dramimo s črnino, z jokom, s šepetom, s potrka-vajočim zvonjenjem in trpečim petjem, ne maram. Noge mi obstanejo, preden stopim tja na tisti kraj. Moja mladost je tam, ki je ne poznam: mati spi in sanja o sinu, trpečem zanjo. To so najlepše

sanje... In nad temi sanjami strupen duh, teža krizantem, zmršenih od jesenske jutranje megle.

Mati, tvoj sin je tako ubog, ker je sam! Samega si me pustil! S teboj je legla v grob moja mladost. Zakaj si jo vzela s seboj?

Mati, pozno zvečer, ko bo med cipresami le še zlató zvezd in bo vseokoli pogrebni mir, pojdem, da zagledam skozi stebila rastočih krizantem tvoj angelski obraz; moja mladost ga ne pozna, mati —

Bela krizantema — mati, tvoj umrli obraz — —

4. Vijolice.

Vrh umite ceste se solnči kapelica. Spodaj se lišpa pomlad, tako zelena, cvetoča in živa, da je solnce sólo ne more prepéti. Tja v daljavo hiti zelenje, in skakajoči vir izpod kapelice ga smeje dohiteva, brblja z njim in mu s tisočnimi solnčnimi očesci pomežikuje. Tam pri strani je napol podrtá klopca. Kdor sede v tej pomladi nanjo, ga dvigne spet nasprotni breg: tam je košček nebesne modrine na zemlji. Vijolice se tišče v vlažni zemlji in čakajo dekličine roke, da jih utrga in zatakne nad toplo srce, kjer gori prva ljubezen.

Vijolica — prva ljubezen — tiha in globoka do dna srca: kdo te je utrgal? —

5. Beli nagelj.

V vsej vasi samo en bel nagelj. Ne sklanja se po zidu; opt na leskove vejice se dviga k solncu, visoko góri hrepeni k svetlobi, k toploti. In stremi in se razcvita in se košati... Pretenka, prerahla je opora: povesi se težka, opoja polna glavica, skloni se do tal in zadene ob nečisto okno. Tanek madež se vgrize v deviške liste in jih razje: nagelj, tisti lepi beli nagelj vene, umira —

Marjanca, ti sediš in čitaš povest razpaljenih čuvstev. In tvoj nagelj pojema — a ti ne čutiš tihih vzdihov; ti se naslajaš v hrepenenju po nečem neznanem. Zapuščaš svetle misli dozorevajočih let in hodiš sklonjenih oči v mrak...

Marjanca, glavica ti je vroča v bolesi za novimi mislimi; težka je. Vsa belina tvoje sedanjosti omahuje in pada, pada...

Pod tvojim oknom, Marjanca, gredo slednji večer tihe stopinje — pod tvojim oknom bo zvenel tvoj beli, prebeli nagelj — —

6. Rožmarin.

Vsak dan hodi mimo Slavica. Vsak dan je ob njenih rokah njen zaročenec, modrih oči in svetlih, kodrastih las. Ime mu je Rado. Vse deklice v trgu pravijo, da je lep in v družbi neprekosljivo zabaven; zato je Slavica presrečna.

Rado mora odpotovati, ker je službeno premeščen na jug. Tja doli gre, kjer je solnce ognjeno, kri nemirna, misli sladke in oči razpaljene. Tja doli, kjer pojo črnooke silno čuvstvene pesmi in zamahujejo bolešno z rokami, kakor da jim srce umira pod mehki glasovi.

Huda je bol, ki polni potujoča pisma...

Po šestih mesecih Rado ni nič odgovoril. V poslednjem pismu je poslal vejico rožmarina, ki je vsajena pognala s tako silo, da ga je Slavica težko in s skrbjo mirila. Zdaj raste rožmarin v štiri sloke vršiče in Slavica sklanja glavico in moči vršiče s solzami...

Rožmarin, s solzami pojen — prerok v upanju in prevari —

7. Rdeči nagelj.

Povsod tam je skrita tako vroča ljubezen, da kipi kri in sili kakor zreli sok preko misli. In kri prekipi: krvave kaplje padajo na dekliške roke, in kakor iz živih skodelic sujejo roke te kaplje preko okna, preko sveže prsti — v večeru se dvignejo krvavordeči naglji čez okna. V njih še dolgo, dolgo bedijo sanje o fantih, ki se zbirajo tam za vasjo. Postavni so, močni, pojo, kot bi pozvanjali zvonovi, pojo vsak o svojem dekletu, o svoji ljubici. Naglji lahko podrhtevalo, najlepša pesem, ki je zadnja, jih uspava. Sanje beže kot meglica v polju, pesem ugaša, srce je bolno, ker je prepolno ljubezni...

Rdeči naglji — rože pesmi in mlade ljubezni! —

8. Lilija.

Minilo je... Kje si ostala deviška misel mojih let?

Tedaj si se, Pija, vzpela sama čisto bela preko mojih strasti, preko strupenih misli. Pogledal sem vate in strepetala si, zakaj v mojih očeh je bila želja po belini, po mehkobi. In ko si se tako boječe odvrnila od mene, sem te prižel v svojo dušo, da je vso jesen ječala osamljena po tebi. Jokala je brez solz, tako težko, tako hudo, da so ustnice trepetale, obremenjene v tej neizmerni bóli po tebi, Pija...

Minilo je... Daleč, tuja si mi, Pija, moja davna deviška misel! Utrgal sem lilijo, cvetočo zate in zame — lilije ni več! Tam, kjer je rastle, je večer solnčni žarek, neizbežen, prožet jasnih spominov...

Lilija — kelih deviškega hrepenenja — razlit opoj — —

Ivan Albreht:

Žalostinka.

Ni nam pela vila bela
ko smo se rodili,
le zvonovi večne boli
tužno so zvonili.

So zvonili, še zvonijo
po vsej zemlji naši,
dannadan zvone iznova,
kličejo nas k črni maši.

Nič ni sveč in ne lestencev,
orgle ne donijo,
le oči trpinov bednih
pri slovesnosti gorijo.

Mesto petja — krik ob Soči,
bol in jok ob Dravi,
to je črna maša bednih
v svoji neveseli slavi.

Kamen, kamen najde druga,
siromak nikoli,
sam živi naj, sam pogine
v svoji grenki boli.

Ni nam pela vila bela
ko smo se rodili...
Ah, ni treba!... Sami bomo
v zemljo vse gorje zakrili.

Ivan Albreht:

Ali čuješ?

Ai čuješ, Mojca moja,
peti pesem žalostno,
pesem, ko da mati tvoja
mrtva poje pod zemljo?

— So planine, — niso naše,
polja, naših žuljev plod;
so višine, — niso naše,
kdo je zdaj na njih gospod?

— Kje ste, deca? Kaj je z vami
ta prečudni božji čas?
Ni mi več pokoja v jami,
ali slišite moj glas?

Ali čuješ, Mojca moja,
peti pesem žalostno?
Joj nam, Mojca! Mati mrtva
smrt nam poje pod zemljo...

Miloš Stibler:

V Macedonijo.

(Konec.)

Povratek.

Rad bi še bil videl več Macedonije. Želel bi si obiskati Prilep kraljeviča Marka, Bitolj, Ohrid in ohridsko jezero ter druge kraje prav tam ob albanski meji. Toda tokrat mi ni bilo dano. Moral sem zopet nazaj. Še enkrat se sprehajamo po Skoplju in se radujemo, ko na vsak korak vidimo, kako bujno življenje se danes razvija v nekdanji prestolnici slavnega srbskega carja Dušana Silnega, odkar je iztrgano iz turških rok. Koliko se zida, koliko trguje, koliko se tu zbira naroda ne le iz naših južnih krajev, nego prav iz cele Jugoslavije. Največji dotok ljudstva je seveda iz Srbije, kajti Srbi se dobro zavedajo, da je treba jugu dati tudi zanesljivih ljudi, ako se naj ti kraji utrde v srbskem duhu. Tekom dolgih desetletij so tuje propagande ta narod tam doli ipak mnogo zastrupile. Treba ga je s pametno politiko še le pridobiti za sedanje stanje. V tem pravcu se dela, v Skoplju samem se za to trditev najde dovolj dokazov na vsak korak. V tem pravcu dela državna oblast, dela pa mnogo tudi zasebna inicijativa, ki prihaja iz srbskega dela našega naroda.

Rano zjutraj je odhajal brzovlak, ki nas odvede proti Beogradu. Naša družba sestojeca iz enega Srba in treh Slovencev, je skupno zasedla oddelek in zabava se je pričela že v Skoplju samem. Ne le, da smo ogledovali izredno pestro sliko na kolodvoru zbranega naroda, ki je čakal vlakov v razne smeri, nego tudi razpoloženje poedinih članov naše družbe je bilo čim najboljše. Prijetna je taka družba. So mnogi, ki trde, da v družbi potovati ni dobro, ker se le prerado zgodi, da ima vsakdo svoje muhe in sicer navadno take, ki so sopotnikom v nadlego. Ne tajim, da se najde tudi to, toda naša družba v to vrsto ne spada, nego je bila sestavljena tako, da je bilo koncem potovanja vsakemu žal, ko se je moral ločiti od sopotnikov.

V prijetnem jutranjem hladu zapustimo postajo Skoplje in urno zdrdramo v smeri proti Kumanovu. Takoj za postajo nekje je sijajno lep pogled na Skoplje: V sredini mesta na griču grad carja Dušana Silnega, kjer je sedaj nastanjeno vojaštvo, a spodaj se vidi cel gozd minaretov, med tem ko Skoplje iz bližine obkrožajo visoke gore. Slika je zelo lepa, samo Ti prehitro izgine. Toda oko dobi kmalu nadomestilo: Vlak zavozi med polja in začudiš se, ko vidiš že rano zjutraj — bilo je krog pete ure — polno ljudi na njivah pri delu. Kdor bi trdil, da je ta narod len, ne bi govoril resnice! Je

zaostal v kulturi, je še zastrašen od razmer, ki so vladale in na ta narod pritiskale v prejšnji dobi, pod Turki in za časa svetovne vojne pod Bolgari, Avstrijci in Nemci, toda len ni.

In tako potujemo naprej, ogledujemo kraje, spominjamo se vsega, kar smo videli in doživeli zadnje dneve ter začnemo končno razmišljati tudi o preteklosti in bodočnosti. 1300 let že bivajo tu doli Slovani. V času preseljevanja narodov so prišli naši predniki od severa in pokazali so takoj ob prvem nastopu mnogo žilavosti. Saj je prišlo takrat od severa mnogo narodov z željo, da vpadejo v rimsko cesarstvo in si prilaste del rimskega bogastva. Toda vsi severni narodi, ki so šli proti rimskemu cesarstvu, so propadli; Slovani, predniki današnjih Jugoslovanov, so bili prvi, ki so zasedli znatno ozemlje rimskega cesarstva in se tam tudi vzdržali do danes. S tem je naš narod dal prvi dokaz svoje žilavosti. Drugi dokaz svoje življenske sposobnosti pa so naši predniki dali, ko so začeli ustanavljati svoje države in dosegli v tem pogledu lepe uspehe, kar nepristranska zgodovina jasno priznava.

Vsekakor nam kaže začetek jugoslovanske zgodovine tudi temne strani. A najtemnejša točka v tem oziru je, da se naši predniki niso zavedali svoje narodnostne, jezikovne skupnosti. Takrat v času, ko so se naši praočetje priselili v kraje, kjer še danes stanujejo Slovenci, Hrvati, Srbi in Bolgari, so govorili od Črnega morja pa do najzapadnejše svoje jezikovne meje gotovo enoten ali vsaj tak jezik, ki ni kazal posebnih razlik. Toda te enotnosti se naši predniki niso zavedali niti najmanje. To se je posebno lepo videlo pri ustanavljanju držav in državic prvih južnih Slovanov. Ustanavljale so se v okvirjih posameznih plemen, po vrhu še navadno med najhujšimi medsebojnimi boji jugoslovanskih plemen samih. „Slovanska nesloga“ se ta naša posebnost ponajvečkrat imenuje v govorih in spisih, ni pa v stvari nič drugega, kakor pomanjkanje zavesti o enotni narodnosti in skupnem jeziku vseh južnih Slovanov. Vsled te „nesloge“ nismo nikdar prišli do države, ki bi združevala vse Jugoslovane, nego smo tekom stoletij vstvarili večje število plemskih držav in državic. Delo sosedov, ki so bili pohlepni naše lepe zemlje, je v takih okoliščinah bilo zelo olajšano in je končno dovedlo do tega, da smo vsi Jugoslovani zapadli v robstvo sosednih narodov.

Vendar želja po svobodi niti v dolgo trajnem suženjstvu ni zamrla. Budili so jo narodni pesniki in junaki. Srbi so prvi dozoreli za odločilen boj, da dosežejo svobodo, a misel je silno naglo napre-

dovala pri vseh Jugoslovanih. L. 1804. je Karadžordže zagrabil za orožje in niti dvanajst desetletij ni trajalo, pa so vživala svobodo vsa jugoslovanska plemena — z malimi izjemami, ki nam še grenijo življenje. V teh bojih pa smo dosegli še nekaj, česar poprej nikdar nismo imeli: Začeli smo se zavedati nekake jugoslovanske kulturne skupnosti. Jezikovno smo se tekom tisočletja in več v suženjstvu in pod raznimi tujimi vplivi drug od drugega oddaljili. Nastali so razni književni jeziki. Toda niti ta velika ovira ni mogla preprečiti zavesti o naši skupnosti. Prvi veliki korak je storjen z ujedinjenjem Slovencev, Hrvatov in Srbov v skupni svobodni državi. Drugi korak se pripravlja: Priključiti se morajo še Bolgari. Zavest o potrebi ujedinjenja Srbov, Hrvatov, Slovencev in Bolgarov ne živi danes le pri prvih treh bratih, nego postaja vedno močnejša tudi pri Bolgarih. Tako lahko rečemo, da zavest o potrebi skupnega kulturnega in državnega življenja živi danes že pri vseh jugoslovanskih plemenih. To je silen napredek in za našo bodočnost od največje važnosti. Razvoj, ki se bo vršil pod vplivom zavesti o potrebi kulturne in politične skupnosti vseh Jugoslovancev, bo vedno bolj zmanjševal razlike, ki so tekom mnogih stoletij nastale med nami na škodo nas vseh in vedno močnejša bo zopet postajala enotnost Jugoslovancev na korist nas vseh.

Tako in slično smo modrovali, ko smo potovali po rodovitnem skopljanskem in slavnem Kumanovskem polju ter od časa do časa obračali poglede tudi tja proti vzhodu, na gore, ki še delajo mejo med Jugoslavijo in Bolgarijo. Da bi bilo med nami vedno več zavesti o skupnosti vseh Jugoslovancev, to smo si želeli v prepričanju, da bo tak razvoj ugoden tudi za Južno Srbijo t. j. Macedonijo.

A nismo samo sanjali o naših nacionalnopolitičnih zadevah, nego smo na dolgem potovanju našli časa tudi za vsakovrstno drugo zabavo. Ni mogoče, da bi zabeležil vse zanimive in zabavne razgovore. Rečem le, da so vsi stalno čutili potrebo govoriti in poslušati oziroma potrebo razgovora, kar je le dokaz, da se je v naši družbi sleherni član čutil popolnoma domačega in zadovoljnega. V takih okoliščinah ni čuda, da smo si končno začeli razlagati vse znamenitosti sveta. Zdravnik se je kajpada držal najbolj svoje zdravniške vede, ki nudi izredno mnogo zanimivega materijala za razgovor. Prijatelj Dušan in Karl pa sta posegla na popolnoma druga polja. Dušan je tolmačil najnovejši načrt, kako bi se dalo priti z naše zemlje v zvezo z luno. Pripovedoval je o velikem kanonu, ki si ga je izmislil nek Amerikanec. Mesto krogle bo vtaknil v ta kanon nek

poseben stroj. Ta stroj bo Amerikanec iz topa izstrelil in s tem bo stroj ob enem dobil možnost, da se bo tekom frčanja po vsemirju tako prekuceval, da bo s prekucavanjem dobil vedno nove moči za nadaljevanje frčanja. Kajpada bo Amerikanec nameril svoj kanon naravnost na luno. Zasledoval bo izstrelek prav tja do lune in posebno bo pazil, kaj se bo videlo, ko stroj vdari na lunino površje. Tako se je postavil Dušan. Karl seveda ni smel zaostati in začel je tolmačiti, kaka opasnost bi pretila zemlji, če bi se nadaljevalo z navodnjavanjem afrikanse puščave Sahare. Učeni inženirji so baje izračunali, da bi zemlja spremenila svojo lego, ako bi se delali vedno novi kanali od morja pa v Saharo in bi se na ta način pretočilo iz morja v nove kraje vedno več vode. Teža bi se s tem prenesla z ene točke zemeljskega površja na drugo točko. To bi imelo za posledico, da bi se lega zemlje napram solncu spremenila, a temu bi zopet sledilo, da bi se na poedinih delih zemeljskega površja spremenile razmere glede toplote, s tem pa seveda vremenske razmere vobče in tudi letni časi.

S takimi pogovori smo se zabavali, ob enem smo ogledovali kraje. Kako lepa je priroda v maju tudi v Srbiji! Sadno drevje, posebno češplje so v polnem cvetu. Ker so po mnogih krajih celi griči kakor posejani s hišami, a okoli hiš je polno tega koristnega drevja, izgleda pokrajina kakor najlepša preproga. Posebno tam od Niša in nekako do Lapova je bila slika z leve in desne strani najlepša. Tako sta zunanja okolica in družba na naše razpoloženje blagodejno vplivali. Edino solnce je krog poldneva in popoldne postalo neprijetno. V maju smo, vročina pa je takšna, da je v slovenskih nižinah niti v največjem juliju ne poznamo. Še le tam od Mladenovca naprej je začelo postajati nekoliko znosnejše. Saj se začne železnica za malenkost vzdigovati na gričke, razun tega se je dan nagibal h koncu. Po približno štirinajsturni vožnji se bližamo Beogradu!

Beograd! Kako mi je pri srcu, kadarkoli te znova zagledam. Ni ga mesta na svetu, kjer bi bil doživel večje neprijetnosti v življenju, kakor sem jih doživel v Beogradu in vendar ga ni mesta in vobče ne kraja, ki bi ga bolj ljubil, kakor ljubim Beograd. Zakaj neki to? Večkrat sem se tako vprašal, a čisto točnega odgovora ne najdem. Domnevam pa, da treba razlago iskati v tem, ker je Beograd ono središče, od katerega pričakujemo ureditev Jugoslavije, ureditev onega, kar je dobremu državljanu, dobremu domoljubu najbolj pri srcu. Saj mnogi države še ne ljubijo, kakor bi bilo potrebno, odpravo vseh težav, ki jih občutijo v življenju, pa vendarle

pričakujejo od Beograda. Značilne so prošnje, ki jih slišim, kadar koli se iz Slovenije odpravljam v Beograd. Pred vsem je vsakokrat večje število prošenj za posredovanja v kakršnihkoli zadevah v ministrstvih in drugih centralnih uradih. Kdor pa nima takih prošenj, bo vendarle izrazil kako splošno željo, ko mu pripovedujem, da potujem v Beograd in se poslavljam. „Srečno potujte in recite jim v Beogradu, naj bodo usmiljeni z nami!“ pravi eden. „O, povejte v Beogradu, naj nam znižajo davke; ne moremo več živeti!“ pravi hišni posestnik. „V Beograd greste? Prinesite denarja od tam, dosti ga imajo, a nam ga primanjkuje!“ govori blagajnik občekoristnega podjetja. In v tem tonu gre naprej. Vsak ima svoje težave, rešitve in pomoči pa pričakuje iz Beograda. To ne velja le za ljudi, ki se bore z lastnimi gospodarskimi težavami, nego velja tudi za vse one, ki često z nekako žalostjo opazujejo politične razmere v državi.

Vsak del Jugoslavije gleda na druge kraje, s katerimi poprej ni živel v skupnosti, z nekakim nezaupanjem, gleda kot na nekaj več ali manj tujega, gleda mnogokrat s predsodki. A z največjim nezaupanjem gledajo vsi kraji na Mecedonijo, ki jo smatrajo za najbolj zanemarjeni in zaostali del naše nove države. Beograd kot središče pred vsem našega političnega življenja ima težko nalogo, da s pametnim delom čim najbolj zmanjšuje razlike, ki obstoje med posameznimi deli Jugoslavije. Največje dolžnosti ima v tem pogledu napram Macedoniji, ki nam je po svojem kulturnem stanju v istini najbolj oddaljena, dasiravno menda nikdar ta oddaljenost ni tako velika, kakor si jo predstavljajo poedinci, ki Macedonije ne poznajo. Razlike zmanjševati in vstvarjati čim trdnejšo enotnost Jugoslavije, to je velika in izredno težka naloga našega Beograda. V njem se stekajo niti političnega življenja iz cele države, zato je najbolj poklican, da rešuje in reši težko nalogo. Od pravilne rešitve te naloge zavisi vsa bodočnost Jugoslavije, a posebno zavisi od tega tudi odgovor na vprašanje, če in kedaj se priključijo Jugoslaviji še Bolgari.

Dvakrat sem bil doslej v Macedoniji. Prvič sem prišel le do Skoplja, a že takrat sem se vrnil zelo navdušen. Po drugem daljšem obisku, ko sem videl znatno večji del teh naših južnih krajev, sem se vračal v Slovenijo še mnogo bolj zadovoljen. Je razlika med Slovenijo in Macedonijo, toda ta razlika se naglo zmanjšuje. Čim več pametnega dela bo država storila za južne kraje, tem manjša bo razlika.

Domovina kraljeviča Marka, pozdravljena!

O p o m b a.

Da se izognem očitku, češ da sem omenjal pod imenom Macedonija tudi kraje, ki v zemljepisnem smislu ne spadajo pod Macedonijo, moram končno povedati, da sem se poslužil izraza Macedonija v slovenskem smislu te besede. Vsak Slovenec namreč govori o Macedoniji, kadar ima v mislih one kraje naše Jugoslavije, ki so do l. 1912. spadali še pod Turčijo, torej Kumanovo, Skoplje, Veles, Štip, Bitolj, Ohrid, Priština, Prizren, Kosovska Mitrovica. Vse to je dobrim Slovencem Macedonija, kar pa ni točno. V zemljepisnem smislu se začne Macedonija med Skopljem in Velesom. Macedoniji pripadajo kraji vzhodno in južno od Velesa prav tja do Soluna. Pod Jugoslavijo spada danes pravzaprav manjši del Macedonije, med tem ko je večji del pripadel žalibog Grčiji, ki nam je odvzela okoli 600.000 naših rojakov, govorečih enak jezik, kakor ga govore naši Macedonci. Tam doli je torej prava Macedonija, med tem ko so kraje okoli Skoplja in tja gor h Kosovskemu polju, Kosovski Mitrovici, Peči in Prizrenu imenovali poprej Staro Srbijo. No, pri Srbih je danes že skoraj popolnoma izginila beseda Stara Srbija, a istotako ne ljubijo besede Macedonija, nego vse te južne kraje, ki so do l. 1912. spadali pod Turčijo in danes pripadajo Jugoslaviji, imenujejo Srbi „Južna Srbija“. Kar torej Slovenci še vedno imenujejo Macedonija, to po želji Srbov dobiva ime Južna Srbija, med tem ko se je do l. 1912. imenovalo deloma Macedonija, deloma Stara Srbija.

Uspavanka nesrečne matere.

(Škotska narodna pesem).

I.

*Le sladko spi, le mirno spi,
če plačeš, me tako teži!
Če spiš sladko, mi je mirno,
ko drgetaš, mi je hudó.
Ah ljubček, spavaj mi sladkó,
saj oče ranja prebridkó.
Le sladko spi, le mirno spi,
če plačeš, me tako teži!*

II.

*Sladkó, ko stal je pred menoj,
ljubezni prosil oče tvoj;
poznala nisem še laži,
verjela krinki hlinjeni.
O Bog, zdaj znam zdaj dobro vem,
odveč njegovim sva očem.
Le sladko spi, le mirno spi,
če plačeš, me tako teži.*

III.

*Še mirno spi, se sanjam vdaj,
ko se zbudiš, se nasmehljaj!
A ne kot oče bil nekdej,
ko laž izdajal za smehljaj.
Bog vari! Ali to skeli,
saj on ti seva iz oči!
Le sladko spi, le mirno spi,
če plačeš, me tako teži.*

IV.

*Kaj naj počnem? Ah, zdaj že vem:
ljubiti vedno ga še smem.
In kamor že in koder gre,
sledí naj moje mu srce,
in kakor se mu že godi,
naj misel moja z njim bedi.
Le sladko spi, le mirno spi,
če plačeš, me tako teži.*

V.

Moj ljubček, varuj se vsikdar,
ne laži s srcem ja nikdar;
ljubežni zvesti bodi zvest,
ne želi druge si v posest!
če vdano ljubo zapustiš,
osvele greha ne zgrešiš.
Le sladko spi, le mirno spi,
če plačeš, me tako teži.

VI.

Odkar me pustil oče tvoj,
otrok moj si ti ljubček moj.
Živela bova prej ko slej
s tolažbo v srcu za naprej,

da v duši tudi to zamre,
če kruto ranjajo možje.
Le sladko spi, le mirno spi,
če plačeš, me tako teži.

VII.

Oj zbogom, fantič, pojdi v svet,
ki varal cvetje si deklet!
Le v mé se vsaka naj ozre
Ko srca naša si vsvoje,
se rogajo, če ta trpe.
Le sladko spi, le mirno spi,
če plačeš, me tako teži.

Prevel Jan P.

Gustav Strniša:

Blaževa smrt.

Čevljar Blaž, sedemdesetletnik, s ščetinasto, belo brado in sršečimi brki, čokat in nizek kakor njegov stolec, sedi za svojo široko razkoračeno mizico in vleče črno dreto. Po sobi brenči muha, njen monotoni šum ga draži, izpod žicastih očal se ozira za njo, mrši obrvi in hlasta z debelima ustnicami.

Noč je. Nizko okno je zagrnjeno z umazano krpo, ki je bila menda nekoč predpasnik, kateri je na starost zamenjal svoj poklic. Petrolejka, zasenčena s širokim kosom grapastega, rjavega, ožganega papirja, sveti zaspano po sobi; svetloba se bori s tobakovim dimom, ki ga puha starec iz svoje lončene pipe in z mrakom, vstajajočim iz mokrotnega kota, kjer stoji črviva postelja, nad katero visi slika svetega Krišpina, v kotlu stoječega patrona čevljarjev in smolarjev, kuhanega v vreli smoli.

Blaž gleda v luč, položi pipo na stran in se zamisli:

Prameni svetlobe se spoje v debele blesteče vrvi, ki se razcepijo in motajo v žareč klopčič iz katerega se lahko vije svetla dreto, se sproti kakor slepeča strela na Krišpinovo sliko, da zasije. Svetnik vzdihne, odpre globoke, žalostne oči, pogleda Blaža in se nasmehne; dvigne noge, stopi iz kotla, stegne roke in že zraste preko slike. Na tleh stoji, velik je, večji ko Blaž, njegov predpasnik je travnato zelen in nov, roke so krepke, žuljave in majhne ter segajo z nabrekli žilami iz zavihanih rokavov trde, hodnične srajce. Njegovo lice je lepo in možato, prav kakor na sliki; brada je zlata in skodrana liki runo ljubkega jagneta; prijazne in odkrito-

srčne oči se smehljajo vdano in ponižno, da je Blaž v hipni zadregi in se zasramuje, sam ne ve čemu ter povesi pogled. Okoli glave mu seva svetniški sijaj, svetel je in krasen kakor prozoren, votel, steklen svitek, napolnjen s tlečimi iskrami.

Krišpin sede mirno poleg Blaža in strese predpasnik. Tako je skotali na tla mehka, bela koža in se poravna pred nogami. Brez lukenj in obrunkov je in sama zavabi. Svetnik zgrabi svetlo dreto, motajočo se izpod petrolejke, našobi usta, zažvižga in začne.

Blaž gleda in strmi. Ne ve, ali bi se čudil tem milim in lepim glasovom, gostolečim po sobi, kakor bi ždel v vsakem kotu slavec in odgovarjal s tajnim, neznanim gostolevkom svojemu drugu, ali bi občudoval svetnika, ki mota zlato dreto, švigajočo liki blesteča kača po usnju, iz katerega se oblikuje čevelj, bel in lep ter majhen, tako majhen, da bi baš pristojal gosposki Blažovi ženici, ki ji ni mogel nikdar napraviti dosti majhnih čevljev. Pa ta mu je že zdavnaj umrla na sušici, a spominja se jo ob vsaki priliki in je ne more pozabiti.

Krišpin dela čevelj, žvižga in se smeje. Blaž strmi in posluša. Radovednost narašča; čigavi bodo ti čevlji, čigavi neki, za koga jih dela svetnik?

Prvi čevelj se zasuče v Krišpinovi roki in splava narejen na polico, kjer stoje črviva, lesena kopita. Ko priplava bel čeveljček, kopita ožive, zaropotajo kot rogovilaste berglje, se stisnejo v kot in mu napravijo širok prostor.

Svetnik se ne zmeni, hiti in dela drugi čevelj.

Blaž se zazre v prvega na polici, gleda in kima ter meni: „To ti je delo!“ Občudovaje gleda svetlo dreto motajočega svetca, ki hiti, da mu trepeče glava in miglja svetniški sijaj kakor gasnoča baklja.

Blaža muči vedno hujša radovednost; ne more se več premagati. Polglasno vpraša Krišpina: „Ne zameri, sveti tovariš, komu so namenjeni ti čeveljci?“

Svetnik ga presliši; ves je zamaknjen v svoje delo, na znojnem čelu iskré rosne kaplje.

Blaž je v zadregi. Ali naj še enkrat povpraša? Popraska se za ušesom, nagne se prav k svetniku, da čuti, kako ga ta trenutek ohlistne tenka, zlata dreta, in zavpije na ves glas: „Dobri svetnik, odpusti mi in povej, kdo bo tako srečen, da bo nosil te lepe čeveljce?“

Svetnik se kričača prestraši, da mu skoro pade čevljev iz rok; sunkoma se nagne s hrbtom nazaj, pa se spet sklone brez odgovora, pogleda čevlje, pokima in dela molče dalje.

Blaž misli, da ga je razžalil, hudo mu je in sam ne ve kaj storiti.

Svetnik dela in dela, čevljev dobiva vedno jasnejšo obliko, že je narejen in splava k prvemu na polico. Svetnik vstane, pogleda Blaža, strese predpasnik in že se zravna pred čevljarjem lepa, bela koža. Krišpin mu pokaže kožo in čevlje ter molče odide k steni. Jame se manjšati in ko hoče stopiti v kotel, ga prehitijo Blaž, sune kotel s pestjo, poklekne pred svetnika in krikne:

„Za koga naj naredim čevlje, povej svetnik!“

Krišpin se obrne. Iz kotla lije goreča smola, Blaž čuti pekoče bolečine, pa sili samo v svetnika.

Krišpin se nagne k njemu:

„Jutri je sveta Barbara, godovni dan tvoje ranjke žene. Naredi čevlje lepe kakor so moji, da jih sam poneseš svoji dragi!“

Blaž čuti vedno hujšo pekočino. Pa zgrabi blestečo dreto in belo kožo kakor je videl svetnika ter prične motati svetlo vrstico. Hitro rastejo čevlji. Sam ne ve, kako dela. Vse je pozabljeno. Nič ne ve, kako je šival in krpal druge čevlje, samo blesteči čevljev vidi in švigajočo dreto, ki se urno zatika v usnje. Kmalu so čevlji narejeni. Blaž se oddahne in zašepeče: „Žena, ženka moja, čevlje za god ti prinašam, lepe, nove čevlje, vzemi jih od svojega Blaža, ki te ni nikoli pozabil!“

Noge in roke so vse opečene, skloni se in pade ter se zasmeje: Strop se odpira, njegova žena plava v zraku, sveta Barbara jo vodi. Lice žene je lepo in mlado, oči sijajo nebeško milo.

Sladko se mu nasmehne in ga zavabi.

Blaž vzdihne strašne bolečine, stegne tresoče roke, oči zagore, solza zablesti v njih. Nasmehne se, žena ga objema in sveta Barbara stoji pred njima in ju blagoslavlja. Strop se popolnoma razmahne, svetloba švigne kvišku in v siju čuti Blaž kako plava s svojo ženo vedno višje in višje.

Naslednji dan so ga našli. Petrolejka je bila prevrnjena in razpočena, starec je ležal na tleh ožgan in mrtev, s smehom na posinelih ustih.

Dve 125-letnici.

Leto 1800. je bilo nam Slovencem v resnici naklonjeno. Rodilo nam je dva velika moža, ki sta globoko zasadila svoja pluga v ledino slovenskega kulturnega polja: Franceta Prešerna in Antona Martina Slomška.

Kot prvorojenec izmed osmero otrok se je rodil Anton Martin Slomšek dne 26. novembra na Slomu pri Ponikvi na Štajerskem, kjer je imel njegov oče trdno kmetsko domačijo. Malega dečka je čakala ista naloga kot vse kmetske otroke: poleti je pasel očetovo živino, pozimi pa poslušal ob kolovratu dobre nauke in mične narodne pripovedke iz ust ljubeče matere. Tako je živel do svojega 11. leta, ko so Ponkovičani na pobudo kaplana Prašnikarja sezidali šolsko poslopje, v katero je začel tudi on zahajati. Oče ga je nameraval obdržati doma in mu pozneje prepustiti gospodarstvo. Vendar se je udal večnim prošnjam žene in sina ter odločnemu prigovarjanju kaplana Prašnikarja in peljal 14 letnega Antona v Celje v šole. Srednjo šolo je obiskoval mladi Slomšek najprej 6 let v Celju, potem v Ljubljani in Senju ter jo dokončal leta 1821. v Celovcu, nakar je vstopil v tamkajšnjo bogoslovnico. L. 1824. je pel novo mašo v Olimlju, prihodnje leto pa nastopil svojo pastirsko službo. Kaplanoval je najprej v župniji sv. Lovrenca na Bizeljskem, nato v Novi cerkvi pri Celju. Od tu je bil poklican l. 1829. v Celovec za špirituala v bogoslovnici. L. 1838. je prosil za izpraznjeno mesto nadžupnika in dekana v Vuzenici, katero mesto je tudi dobil. L. 1844. je bil umeščen za kanonika lavantinske škofije, istega leta je prevzel tudi dolžnost višjega šolskega ogleda cele škofije in l. 1846. je postal celjski opat. Med tem je umrl lavantinski škof Kutnar, in za njegovega naslednika je bil določen novi celjski opat Slomšek. Tako je le-ta zapustil Celje že po 2 mesecih svojega opatovanja in bil 5. julija 1846. posvečen v škofa. Tedaj je bil sedež lavantinske škofije še v Št. Andražu v Labodski dolini na Koroškem, odkoder se je l. 1859. na Slomškovo prizadevanje premestil v Maribor, kjer je Slomšek l. 1862. tudi umrl.

Slomškovo uspešno delovanje delimo najlažje na tri dele: duši pastir, narodni vzgojitelj in pisatelj.

Kot dušni pastir je vršil svojo službo s toliko ljubeznijo in vnemo in pri tem pokazal toliko sposobnosti za svoj duhovniški poklic, da je že v prvih letih svojega pastirovanja zadobil pri svojih predpostavljenih obče priznanje in vzbudil upravičeno nado, da postane mladi duhovnik še odličen borec sv. Cerkve. Ljudstvo

ga je povsod, kjer je služboval, iskreno vzljubilo, čislalo je v njem vzornega dušebrižnika, izbornega spovednika in predvsem odličnega cerkvenega govornika. Najboljši dokaz kakovosti njegovega dušnega pastirovanja pa je brezdvomno sodba njegovih predstojnikov, ki se je izražala v stalnih imenovanjih na najvažnejša dušnopastirska mesta in končno v posvetitvi v visoko škofovsko dostojanstvo.

Velike zasluge si je pridobil Slomšek na našem šolskem polju. Sam kmetski sin je najboljšje poznal potrebe našega kmetškega ljudstva. Zato je takoj uvidel nujnost splošne uvedbe narodne šole in dobre vzgoje, ki jo naš narod tedaj še ni imel. Kajti zelo redki so bili slovenski kraji, ki bi premogli svojo šolo, v kateri je poučeval cerkovník ali odslužen vojak, često tudi duhovnik. Kamorkoli je prišel službovat, povsod je Slomšek porabil ves svoj prosti čas za pouk ljudstva. S posebno vnemo je poučeval v nedeljskih šolah. Kot dekanijski in pozneje škofijski šolski nadzornik je dajal duhovnikom in učiteljem navodila, opozarjal jih na važnost šole in dobre vzgoje, navduševal jih za prosvetno delo med ljudstvom itd. Pri tem je uvidel, da naše šole nimajo pravzaprav nobenih učnih knjig. Zato je spisal in izdal celo vrsto šolskih knjig, med katerimi zavzema odlično mesto knjiga: „Blaže ino Nežica v nedelski šoli“. Tako je Slomšek s pomočjo nekaterih šolnikov ugladil pot v naše kraje šoli in tudi slovenskemu kot učnemu jeziku. Poleg tega je zelo skrbel za dobro vzgojo in izdal več tozadevnih spisov.

Z isto ljubeznijo je skrbel tudi za odrasle. Da izpodrine iz naroda nespodobne pesmi in jih nadomesti z lepimi in dobrimi, je pesnikoval. Njegove pesmi, kakor n. pr. „Večernica“, „Vesei hribček“, „Veselja dom“, Vinska trta“, so danes narodne pesmi, ki se razlegajo po celi Sloveniji, ob vseh veselih prilikah. V prozi je izdal celo vrsto mladinskih spisov, kot dušni pastir pa tudi več knjig nabožnega značaja, kakor n. pr. „Krščansko devišvo“, „Hrana evangeljskih naukov“, „Apostolska hrana“ itd. Za razvoj slovenskega jezika ob naši severni meji je mnogo pripomogel tudi z ustanovitvijo lista „Drobtince“, katerih prvi letnik je izšel l. 1846. Še večje važnosti pa je njegov trud, ustanoviti društvo za izdajanje cenениh in primernih knjig za preprosto ljudstvo, kojega sad je postala v začetku šestdesetih let Družba sv. Mohorja, ki si je zlasti v svojih prvih 50 letih pridobila velike zasluge na prosvetnem polju Slovencev.

Seveda je imel tudi Slomšek svoje senčne strani. Tako se nikakor ni mogel sprijazniti z pridobitvami revolucijske dobe

l. 1848. in je ostro svaril svoje vernike, ki so se začeli puntati, ustavili tlako in desetino, k pokornosti do cerkvene in prosvetne gosposke. Bil je pristaš starega reda in je zato obsojal vse „nepotrebne novotarije“ na gospodarskem in kulturnem polju, vendar je bil vedno in povsod odločen Slovenec in skrben oče svojim ovčicam.

Marsikdo, ki je čital Prešernove pesmi in si ustvaril sliko pesnikovega življenja po njegovih vzvišenih delih, bo pričakoval, da mu podam v naslednjih vrsticah, sicer na kratko in površno, pesnikov izvanreden življenjepis. A zadovoljiti se bo moral z dejstvom, da je bilo zunanje življenje našega velikega Prešerna popolnoma vsakdanje in domače, ravno tako navadno, kakor so nenavadne njegove pesmi.

Zibelka mu je tekla na divnem Gorenjskem, v mirni in tihi Vrbi, kjer je kot sin priprostih kmetjskih staršev zagledal 3. decembra l. 1800. luč sveta. Krasota naše Švice je mogočno uplivala na njegovo občutljivo pesniško dušo, ki je iskreno vzljubila ožjo domovino. Najlepši dokaz njegove ljubezni do rojstnega kraja je pesem, njemu posvečena:

O Vrba! srečna, draga vas domača,
kjer hiša mojega stoji očeta.

Ko je Francek malo odrasel, poslali so ga starši v Ribnico k tamkajšnjemu dekanu, s katerim so bili nekaj v sorodu, da je tam obiskoval šolo. Njegovo bivanje v Ribnici ni ostalo brez upliva na njegovo poznejše življenje in ribniška šegavost in zbadljivost se marsikje uveljavljata v njegovih poezijah. Iz Ribnice je odšel Prešeren v Ljubljano v latinske šole. Nespremenljiva usoda slovenskega kmetjskega študenta, skrbeti več ali manj sam za svoje vzdrževanje v šolah, zadela je tudi njega. Primoran je bil poučevati ljudem otroke, tako da mu je mnogokrat primanjkovalo časa za svoje učence; a ker je bil izredno priden in nadarjen, je bil kljub temu vedno med prvimi. Ko je dovršil v Ljubljani gimnazijo, se je podal na Dunaj, da bi študiral pravo. In zopet je tu živel življenje slovenskega visokošolca, borečega se za svoj obstanek. Po še srečnem naključju je dobil mesto učitelja v Klinkowströmovem zavodu, kjer so se tedaj vzgajali sinovi raznih velikašev. Tu je poučeval slavnega nemškega pesnika Antona grofa Auersperga. Prav gotovo se ima ta pesnik zahvaliti za svojo pesniško slavo v prvi vrsti našemu Prešernu in to je tudi storil, ko je posvetil lepo pesem svojemu učitelju v hvaležen spomin. Tedaj je živel na Dunaju znameniti Čeh

Čelakovski, s katerim se je Prešeren seznanil in ostal z njim v prijateljskih stikih vse svoje življenje. Tem stikom je pripisovati tudi izvor navdušenja za vseslovansko idejo, kateremu je dal pesnik večkrat duška v svojih pesmih, tako n. pr. v uvodu „Krstja pri Savici“:

Največ sveta otrokom sliši Slave.

Leta 1828. je Prešeren dokončal svoje pravniške študije in bil promoviran za doktorja prava. Vrnil se je v Ljubljano in nastopil državno službo pri finančnem uradu. Kmalu pa je spoznal, da taka služba ni za njega, zlasti ne v tedanjih razmerah, zato je podal ostavko in se posvetil odvetniškemu poklicu. Vstopil je v pisarno dr. Chrobata za koncipijenta. V tej službi je ostal do l. 1847., ko je kot samostojen odvetnik odprl odvetniško pisarno v Kranju. Žal, da mu ni bilo usojeno dalje časa uživati kruh svojega poklica in s svojimi novimi deli bogatiti slovensko književnost, kajti že 8. februarja 1849. leta je za vedno zatisnil svoje oči. Pokopan je na pokopališču v Kranju, kjer so mu leta 1852. postavili nagrobni kamen z napisom:

Ena se tebi je želja spolnila,
V zemlji domači da truplo leži.

Pred Prešernom Slovenci še nismo imeli pravih pesnikov. Vse dotedanje pesnikovanje je bilo pravzaprav le poskušanje. Najodličnejši je še bil Valentin Vodnik. Tudi slovenski jezik ni bil uglajen niti v prozi niti v vezani besedi in zato ga je večina smatrala za neprimerne za književni jezik. Tu se pa hipoma, kakor strela iz jasnega, pojavi France Prešeren. Brez predhodnikov, brez učiteljev je nastopil, in ko je nastopil, 30 let star, je bil že dovršen pesnik. Njegove pesmi so bile v vsakem oziru na višku, njegov jezik priprost, naroden, a obenem umeten, kakor bi bil že najmanj 100 let pesniški jezik. Zato ni čudo, če ga njegovi sodobniki še dolgo po njegovi smrti niso mogli razumeti in so ga mnogi do skrajnosti podcenjevali. Kajti priznati moramo, da je to nenavaden pojav, kakršnega bomo težko našli v svetovni književnosti. Slovenski narod, do Prešerna nepoznan in zaničevan, priboril si je z njegovimi poezijami vstop med izobražene narode sveta.

Prešernovih pesmi, prežetih najblažjih čuvstev, čiste ljubezni do njegovega pesniškega ideala in udane ljubezni do slovenske in slovanske domovine, ljubezni, ki človeka povzdiguje in plemenituje, ni treba razlagati. Vsaka razlaga bi prej škodovala kot koristila. Prešernove pesmi je treba samo čitati in zopet čitati, vsako

ponovno čitanje nam odpira nove lepote, nove globine velike duše našega prvega in nedoseženega pesnika-velikana.

Ko praznujemo 125 letnico svojih zaslužnih in slavnih mož, oddolžimo se jim najlepše, če se trudimo spoznati v njihovih delih njih same, spoznati njihovo veličino, v kateri se zrcali tudi veličina našega naroda. Naša sveta dolžnost je, da to dosežemo, sicer nismo vredni biti sinovi naroda, ki je rodil Prešerna. Te vrstice naj dadó pobudo, da bodo v sleherni slovenski koči doma slavna dela naših velikih mož, da jih bodo čitali in uživali v zadnji gorski vasi tako ali morda s še večjim razumevanjem kakor v naših mestih. In najprimernejše bode počaščen njih spomin —.

Miran Jarc:

Pesem.

Vsa vdana greš čez travnike v solneu zahajajočem,
že te pogledom mojim drevje gosto je skrilo.

Kaj v meni se je kot boleost prebudilo?

Ah, česa, česa le od tebe hočem?!

Kaj si mi vendar ti, da jutro blesteče,
kot bron zvencei popoldan, večerna daljina

in tihih sanj mesečina — — —

da vse mi o tebi šepče?!

In ko pri tebi sem, kak vsa si vdana,
a vsaka kretnja te še holj prikriva...

V samoti spet me muči tajna večno živa:

čim bolj si blizu, bolj si mi neznana!

Brez sela ni veselja, a brez naprednega sela v gospodarskem smislu ni svobodnega naroda.

*Štefan Radič, v knjigi posetnikov vinar-
ske in sadjarske srednje šole v Mariboru.*

Dr. Metod Dolenc:

Naše vinogradništvo v luči pravne zgodovine.

V.

Nastane vprašanje: Doklej se je vzdržala veljavnost gorskih bukev na Slovenskem ozemlju? Odgovor ni enoten, kakor tudi ni bila usoda slovenskega ozemlja enotna; kajti en del je pripadel kraljestvu Ilirija, drugi pa je ostal Habsbužanom.

Trezni duh Francozov je skrajša pripustil nekakšno sovladje starih avstrijskih in pa novih francoskih zakonov. Ali od l. 1811. je bila vsa uprava in vse pravosodje postavljeno na nove temelje. Vse institucije, ki so slonele na fevdalizmu, so morale izginiti. Ko pa je l. 1813. zavlada na novo Avstrija, ki je med tem pridobila svojo veliko kodifikacijo občega državljanskega zakonika, se stari gorski členi niso mogli več vspostaviti, vsaj v pogledu lastnega pravosodstva na vinogorskih zborih ne. Le neke „navade“ so se obdržale še dalje. Tako čitamo v redu za trgatav v novomeškem okrožju, ki je bil izdan 28. januarja 1832, stavek, da se zopet oznanja „die bereits seit urdenklichen Zeiten bis zum Jahre 1809 beobachtete, seitdem aber ausser Anwendung gekommene Weinleseordnung mit einigen Modifikationen zur allgemeinen Darnachachtung.“¹ Tu stoji, da se pred določenim časom ne sme pričenjati s trgatvijo, dalje da določa dan trgatve gorska gosposka z odbori vinogradniških posestnikov vsake vinske gorice v vsakem letu, kar da se mora določiti zadnjo nedeljo v avgustu vsakega leta. Kazen za kršitev zapovedi je zapad posode na korist gornika (Bergmeister) in pa denarna globa 1 fl. konvencijskega novca, ki pripade takisto gorniku, a izterjava jo dotična okrajna gosposka (Bezirksobrigkeit), § 5. pravi (nemško): Gorska gosposka in pa dominiji, ki imajo v vinski goric vinograde, so vezani na enaki red prav kakor vsi drugi sogorniki in pod isto kaznijo.“ Tu pride stara skupna vez vseh vinogradnikov, ki so pod isto gorsko palico, vsaj v pogledu

¹ „Še od davnih časov do leta 1908. obstoječi, sedaj pa neuporabljevan red vinske trgatve (se oznanja) z nekaterimi prenareditvami v splošno pažnjo.“

gospodarskih vprašanj zopet do jasnega izraza. § 6. pa nadaljuje (nemško): Dolžnost imenovanega gornika je v tem pogledu ta, da prehodi večkrat vinsko gorico, se prepriča o napredovanju zoritve grozdja in o tem poroča gorski gosposki, na to ista z odbori, v katerih je tudi gornik, določi, kdaj se sme pričeti s trgatvijo in more. Tu vidimo, da se uveljavlja nekakšen institut vinogorskih odbornikov, ki pa niso gotovo nič drugega nego stari prisedniki ali sodniki na vinogorskih zborih, katerih je bilo po številu med 12 in 24. Navedena določila o trgatvi pa so naravnost iz gorskih bukev vzeta.

Vse pravne razmere, ki so imele svoje korenike v fevdalizmu, so definitivno nehale z letom 1848. Ipak se je ohranilo vsaj nekaj ostankov starodavne institucije avtonomnega upravljanja vinogradov po vinogradnikih samih še dalje.

Uradni značaj in posli gornika so preživeli tudi še l. 1848., rojstno leto doraščlosti narodov. Tako zelo potreben se je zdel institut gornikov, da ga najdemo celo še v ukazu deželne vlade Kranjske z dne 11. septembra 1860, ki je bil razglašen baš za vinogradnike in je vžival moč zakona, ker je nastal pod vnovič uvedenim absolutističnim režimom. V tem novem vinogradniškem zakonu iz l. 1860. se še vedno govori o starodavnem institutu gornikov, ki si jih izbirajo sami vinogradniki. Le ena prememba je nastopila. Ker je ces. patent z dne 7. septembra 1848 odpravil zemljiško podložništvo in graščinstvo, potrjujejo naj gornike po novem zakonu namesto graščinskih gosposk — občinski župani. Gorniki imajo še vedno precejšnjih pravic, pa tudi dolžnosti, kakor jih poznamo iz prvotnih gorskih bukev, tako n. pr. osobito pravico, določevati, kdaj naj se prične v vinski gorici s splošno trgatvijo.

Ali ta zakon ni prišel več do prave veljave... Z okrožnico kranjskega deželnega odbora v Ljubljani z dne 16. majnika 1874 o zakonu za vinograde na Kranjskem so bila vsa županstva „vino-rejskih“ občin na Dolenjskem in Notranjskem opozorjena, da je „vinogradarska postava, kakor je podoba dosihmal, na škodo vino-rejcem in vsej deželi le mrtva črka in skoro popolnoma neznana ostala.“ Resno nalaga dež. odbor županstvom skrb, da se naj postava natančno izpolnjuje. Obenem s tem opozorilom pa se je še naznanilo, da je občni zbor Kmetijske družbe z dne 6. maja 1874 želel, da naj „stopijo namesto prejšnjih gornikov župani v dejanje.“

Pa tudi ta opomin ni več zalegel. Patriarhalni institut gornikov, ki se je še obdržal med francosko revolucijo in še preko nje

do leta 1848., se je resnično že preživel. Namesto gornikov je postavil zakon z dne 29. maja 1887 — zaprisežene čuvalne organe; a ti niso več poslovali izključno za vinograde, ampak splošno za vse kulturne nasade. Enaka zakona sta izšla tudi za Koroško in Goriško.

Kar smo doslej slišali, je pomenilo razvoj vinogorske zakonodaje na ozemlju, ki je svojčas pripadalo kraljestvu Ilirija, v splošnem torej glede vinogradov, ki so ležali na desni strani Save.

Na levem bregu Save, torej na Štajerskem, pa ni bilo neposrednega povoda za odpravo vinogorskih zborov. Tam ni bilo Francozov! Kodifikacija jurisdikcijske norme iz l. 1784., ki je hotela, da sodijo samo državni sodniki, se ni mogla takoj uveljaviti. Po dvornem dekretu od 21. avgusta 1788 ostalo je še pri tem, da so smele graščinske gosposke najnižje pravosodje, t. j. sodbe glede pripoznavanih dolgov in glede razžaljenj časti, obavljati po svojih t. zv. gospodarskih uradih (Wirtschaftsämter). Za to, da so se na Štajerskem vršili vinogorski zbori tudi še po letu 1811., ko so na desnem bregu že bili prenehali, za slovenske vinogradnike nimamo listinskih dokazov. Pač pa so shranjeni v Gradcu še protokoli o vinogorskih zborih iz okolice Semriacha, ki segajo še nekaj desetletij v 19. stoletje. Gotovo pa je, da so tudi na Štajerskem z letom 1848. na celi črti prenehali.

Tu na Štajerskem se je razvila neka drugačna potreba po vinogorski zakonodaji. Vinogradi so prehajali čim dalje, tem bolj v roke mestne gospode, ta pa je hotela uživati samo dobre in prijetne strani vinskih gor, trdo delo pa je prepuščala svojim viničarjem. Le-ti so prihajali vedno bolj v gospodarsko odvisnost od svojih gospodarjev, bili so jim kratkomalo predmet silnega gospodarskega izkoriščanja. Viničarji so postajali najbednejši element slovenskega življa vinorodne Štajerske. Da se jim pomore vsaj nekoliko, izdan je bil dne 2. maja 1886 poseben štajerski zakon z v i n i č a r s k i m r e d o m, ki pa nima nobenih pravnih stikov z osnovnimi mislimi gorskih bukev. Pač pa je bil tudi za Štajersko izdan enak zakon o poljskih čuvajih, kakor za Kranjsko, Koroško in Goriško, ki prenaša del funkcij nekdanjih gornikov na — zaprisežene organe javne uprave, na poljske straže.

VI.

Pri kraju smo. Pa utegne ta ali oni vprašati: Čemu ves ta trud? Čemu brskati po arhivih, stikati za trohnelimi rokopisi in težko čitljivimi zapisniki? Mari ni vseeno, ali so bile pravne raz-

mere vinogradništva take ali take?! Na ta vprašanja ta-le odgovor: Dvoje ciljev vodi k raziskavanju pravne zgodovine te naše panoge narodnega gospodarstva: praktični in znanstveni.

V prvem pogledu imam v mislih težnje naših razumnih vinogradnikov samih; žele si zopet pametnega, modernega vinogradniškega zakona. Nezadovoljnost radi zanemarjanja skupnih interesov vinogradnikov ene gorice ali enega okoliša je že velika. Občine bi morale pomagati, pa nočejo, če v njej niso vinogradniki v pretežni večini. In tuje, neobčane, domači vinogradniki tudi ne gledajo posebno prijazno. Pota so slaba, voda odplavlja grudo, kdor hoče pozneje trgati kot drugi, da mu grozdje še nekoliko pozori, ta si naprti na vrat vso ptičjo svojat, cele legione os, bučel, sršenov in drugih žuželk; vse to se vrže na vinograd z nepotrzanim plemenitim grozdem, ker so drugi sosedje svojo cvičkarijo že prej obrali. Kaj bi se dalo storiti, ako bi se skupno nastavljali čuvaji za stražo, skupno nabavljala za moderno vinogradništvo neobhodno potrebna sredstva kot modra galica, žveplo itd. ali pa celo stroji za pravilno kletarjenje?! Kako umestno bi bilo, da bi pričela trgatev v vsej gorici pri vseh vinogradih hkrati. Dalje naj spomnimo na pereče vprašanje bednih viničarjev v severnejših vinorodnih krajih slovenske Štajerske, ki kriči po moderni, pravični ureditvi — z novim zakonom!

Mnogo idej za nov vinogradniški zakon bodo mogli veččaki črpati iz starih gorskih bukev. Če bodo stare ideje prav obrnjene na naše razmere, moderno prikrojene, utegnejo našemu vinogradništvu, ki v splošnem gotovo nima več tako ugodnega stališča kot n. pr. pred 20 leti, v mnogočem pripomoči do boljših razmer.

Začetkom teh razmotrivanj sem že omenil, da se mi zdi glavni vzrok za to, da so se gorski zbori ohranili prav dotlej, da je fevdalizem izginil v svojih najzadnjih izrastkih, dejstvo, da so baš ti gorski zbori pri Slovencih nadomestovali zadržuge. Danes nimamo več rodbinskih zadrug, vsaj med Slovenci ne, pač pa imamo baš Slovenci cevtoče gospodarsko združništvo. Pametno izkoriščanje nekaterih idej iz gorskih bukev v okviru modernega združništva, ki bi strnilo vinogradnike enega okoliša v trdno sklenjeno gospodarsko skupino z enakimi interesi, bi naše vinogradništvo gotovo postavilo zopet na trdne noge. Študij starih predpisov gorskih bukev in njihovega gradiva, ki je obdelano v zapisnikih o gorskih pravadah, torej že iz praktičnih ozirov ni odveč, kajti historia (zgodovina) je še vedno najboljša vitae magistra (učiteljica življenja).

Drugi cilj, ki nas navaja k proučevanju pravnih razmer vinogradništva v preteklosti, pa je, kakor že rečeno, znanstveni cilj. „Felix, qui potuit rerum cognoscere causam!“³ pravi Vergil. Zasedujemo pa pri znanstvenem cilju posebne slovenske in pa obče znanstvene interese.

Še ni preteklo 15 let, odkar je nemški avstrijski pisatelj Alfred Fischl v svoji knjigi „Das österreichische Sprachrecht“ zanosito povdarjal, da od leta 1555. dalje velja nemščina pri vseh sodiščih slovenskega ozemlja — za sodni jezik; samo za selska sodišča (Dorfgerichte) je koncediral možnost uporabljanja kranjskega narečja (Krainische Mundart). Ali ta okolnost se mu je zdela čisto brezpomembna, češ, „die dumpfhinbrütende Masse der untertänigen Bauern bedeutete für das öffentliche Leben der Alpenländer nichts.“⁴

Danes menda Fischl ne bi več zapisal take sodbe! Odkrili smo od tistihmal obrazce za fevdске prisege v slovenskem jeziku, ki kažejo, da so živeli n. pr. še v 18. stoletju tudi taki fevdniki, ki drugače niso mogli položiti svoje homagialne prisege deželnemu knezu, nego v slovenskem jeziku, in to baš v nemškem Gradcu! Danes pa smo vsaj nekoliko razgrnili sliko po vsej Sloveniji razprostrtega vinogradništva, ene izmed najiminenitnejših pannon našega narodnega gospodarstva. Ta pa nam je pokazala, da so na vinogorskih zborih razpravljali v slovenskem jeziku ne samo vboga para, slovenski tlačani, ampak tudi meščani, duhovniki, svobodnjaki, plemenitniki in še graščaki sami ali pa vsaj njihovi uradniki! To je prvo odkritje političnega značaja: Slovenski jezik je bil uvaževan tudi pri višjih slojih, ako je šlo za pravne zadeve vinogradnikov.

Drugo, veliko važnejše odkritje pa je zgolj pravnega pomena. Slovenska pravna zgodovina se nahaja v primeri z bogatimi sosednjimi neslovanskimi pravnimi zgodovinami nekako v takem položaju, kakor se je nahajalo nerimsko pravo za časa Cicerona napram rimskemu pravu. Ciceron je označil nerimsko pravo za „paene ridiculum“ (malone smešno). Tako nekako se pa dandanes izražajo neslovanski znanstveniki tudi o naši slovenski pravni zgodovini. Ali kakor se je pravnozgodovinski študij nerimskega prava

³ „Srečen, ki je mogel spoznati vzroke reči,“ t. j. ki spoznava, zakaj se je nekaj zgodilo.

⁴ Topo ždeča masa podložnih kmetov ni pomenila za javno življenje Alpskih dežel ničesar.“

razvil v košato drevo, tako se utegne tudi še naša slovenska pravna zgodovina lepo okošatiti, a korenike njenega drevesa bodo prav gotovo črpale življenskih sokov iz — starih gorskih bukev z vsemi že znanimi in še v prihodnji dobi odkritimi slovenskimi prevodi in pa iz zapisnikov o vinogorskih zborih in pravadah! Gorske bukve vsebujejo v svojih 52 členih lepo zaokroženo sliko javnega, upravnega, zasebnega, kazenskega, procesualnega prava in navajajo tudi še nekaj pravil narodnogospodarskega značaja. Lahko rečemo, ker vemo, da so se gorske bukve uporabljale tudi na drugih nižjih sodiščih izven vinorodnih goric, da so bile baš te bukve našemu slovenskemu ljudstvu nekakšna magna charta libertatum⁵ in da po menijo v svojih variantah pravcato ogledalo, kako se je slovensko običajno pravo razvijalo. A zapisniki o gorskih pravadah tvorijo najboljšo kontrolo glede vseh posledkov, ki jih dobivamo iz slovenskih prevodov gorskih bukev. Vse to pa bi veljalo za bodočnost v veliko večji meri, kot za sedanjí čas. Treba bo pač še zbirati novega arhivskega gradiva. Izrekam željo, da bi slovenski inteligenti, prav posebno pa naši akademiki, šli v arhive naših gradov, župnišč, mest itd. in jih preiskali, ali ne hranijo takega gradiva, osobito pa slovenskih prevodov gorskih bukev.

S tem pa še ni izčrpan ves znanstveni pomen ugotovitev pravnih razmer našega vinogradništva v preteklosti. Da dvignemo ugled našega naroda, moramo poskrbeti za to, da pojdejo izsledki naše domače pravne zgodovine med tujce, da postanejo integralni del mednarodnega zgodovinskega prava. Marsikakšno pravno institucijo lahko pokažemo že danes tujemu znanstvenemu svetu, ki je naša slovenska posebnost, vsaj za neko posebno dobo.

Da dozori veliko delo, bo treba še mnogo truda. Tudi bo moralo to delo hoditi vseskozi vsporedno z enakimi težnjami ostalih Jugoslovanov naše države.

Da bo tudi to kulturno delo opravljeno po strogo znanstvenih načelih, to bodi ne samo dolžnost, ampak resnično častna naloga našega najvišjega kulturnega instituta, naše Almae matris Labacensis in še prav posebno, ker bo treba za izpolnitev naloge morda še pol stoletja, našega nadebudnega sedanjega in tudi bodočega akademskega naraščaja!

⁵ „Véliká listina svoboščin“.

Prvi gospodinjski tečaj v Bohinju.

Slika nam predočuje udeleženske prvega gospodinjskega tečaja, ki se vrši od 19. oktobra naprej v prostorih bivšega hotela „Triglav“ na Boh. Bistrici, z učiteljstvom vred. Voditeljica tečaja je gdčna Helena Černetova, kateri so dodeljene ostale učne moči, ki jih vidimo na sliki v prvi vrsti. Udeleženk je 27. V okvirju tega tečaja se vrši sedaj tudi večerni materinski in detinski tečaj, katerega se udeležuje 29 gospa in gospodičen. S tem tečajem bo torej svoje znanje spopolnilo vsega skupaj 56 naših sedanjih in bodočih gospodinj. Tečaj se je priredil na inicijativo Društva kmetskih fantov in deklet v Boh. Bistrici in kakor čujemo, je to eden najbolj vzorno vodenih tečajev te vrste v Sloveniji.

K. Kraepelin-S. Brodar:

Po gozdu in polju.

(Dalje prih.)

Dr. Erjavec: Ne samo gledati, Stanko, ampak tudi misliti obenem. Branko nam je prej sam govoril o krtninah, a mu še na misel ni prišlo, da so globoko pod njimi krti,⁴¹ ki so pridno na delu tudi pod snegom in ledom.

Branko: Kaj niso deževniki, ki jih krti zasledujejo, pozimi vsi prav globoko v zemlji?

Dr. Erjavec: Večinoma že; a manj globoko so ogrci in druge ličinke. Vsekakor je naš krt tudi pozimi zelo priden in celo svojih priljubljenih deževnikov mu ni treba popolnoma pogrešati. Opazovali so, da si jih nabere celo zalogo in obloži z njimi hodnike v bližini svojega bivališča.

Janko: Kaj mu ne uidejo takoj? Ali so že mrtvi?

Dr. Erjavec: Ne eno ne drugo. Žive še, toda krt jim je pregrizel golt, da ne morejo več riti.

Stanko: Ima tedaj pravo shrambo živega mesa. Odurno!

Dr. Erjavec: Sila kola lomi, moj dragi Stanko. In ta sila je, kakor gotovo uvidite, zelo velika. Kajti strašen je boj, ki ga bijejo uboge živali zunaj na polju in v gozdu z neizprosno zimo, z mrazom in gladom.

Kulturno zrelo, politično izobraženo, gospodarsko zagotovljeno in samozavedno naše ljudstvo bo porok, da ostaneta svoboda in državna samostojnost nedotakljivo imetje, katero ohranimo vsem bodočim pokoljenjem in za vse bodoče veke.

Moč absolutizma je koreninila v kulturni in politični zaostalosti našega ljudstva. Moč demokracije temelji na zavednosti ljudskih slojev. Ljudstvo je edini tvorec svoje gospodarske varnosti in večje narodno blagostanje zavisi od množine stvorjenih vrednot in njihove pravične razdelitve.

Antonin Svehla.

⁴¹ *Talpa europaea.*

DEČJA »GRUDA«

Gustav Strniša:

Jurčkove božične sanje.

Jurček sanja: Rodna koča
božji hlevcec je postala,
jaslice, njegova zibelj
v mesečini lesketala.

Poje uspavanko Matl:
— Sladko spavaj Sinek zlati! —
pa smehlja se božje dete,
kdo nocoj bi mogel spatj?

Jurčka zre, ki je poreden
razjezil očeta često,
pa saj Jurček fant je beden,
mamo je izgubil zvesto.

Že pogleda ga Marija:
— Mamica me je prosila, —
vem, da v kočlci je beda,
mama zate je mollla.

In zato je tvoja koča
božji hlevcec zdaj postala,
in zibelka tvoja skromna
jaslice, jaz bom zibala.

Vse zaziblje se veselo,
zraven Jurčka Jezus mali;
žarki krog so vzvalovali,
vse je čudezno vzdrhtelo.

Zadehtelo je kadilo,
trije Modri so pri vratih
in v posodah težkih, zlatih
svoje nosijo darilo.

Predno se pa poslovijo
kralji resni, darežljivi,
še zlata v klobuček sivi
Jurčku naložijo.

Niko:

Božiček.

Božiček, Božiček,
prečudni možiček,
kod jemlješ neštete stvari,
da vsakomur nosiš dari?

Janku rožiček,
Stanku nožiček,
Franku voziček,
Branku mošnjček,
Lenki košiček,
Minki prtiček,

Tinki glavniček,
Zinki pa robček,
teti zlat zobček,
kužetu torbo na gobček,
pustega pajka očetu,
da žepe mu vse je prepletel,
mamici naši pa v skrinjo
skrb za skupno blaginjo.

Božiček, ti res si možiček
prav urnih in žurnih nožiček!

RAZGLEDI

Organizacija.

Kmetškemu ljudstvu kmetško čtivo! Bliža se novo leto in treba bo poskrbeti, da se pravočasno preskrbi naše kmetško ljudstvo z dobrim in poštenim čtivom. Opozarjamo ponovno, naj društva store v tem oziru svojo polno dolžnost. Naj ne bo slovenske kmetške hiše, v katero bi ne zahajala „Gruda“ in katera bi ne bila naročena na „Kmetijsko Matico“! S tem geslom pojdemo na delo! Zato naj vsako Društvo kmetških fantov in deklet poskrbi v svojem kraju za pov organizacijskih stvarih obračajo na tajništvo v Mariboru. Tudi vsi oni, ki se zanimajo za našo organizacijo v mariborski oblasti in žele o njej pojasnila, naj jih zaprosijo pri tajništvu v Mariboru.

verjenika, ki bo nabiral naročnike za „Grudo“ in „Kmetijsko Matico“. Dolžnost tega poverjenika je, da gorenje geslo pretvori in resnično dejanje. Vemo, da zahteva ta naloga nekoliko požrtvovanja; toda vsak pošten pristaš kmetške misli bo smatral to važno nalogo za svojo častno dolžnost in bo storil vse, kar bo v njegovi moči, da odpre našemu čistemu tisku vrata v sleherni kočo kmetške Slovenije. Dobra knjiga in dober časopis sta najboljša prijatelja človeka. Zato na delo, da pokažemo vsem, da nam je izobrazba našega kmetškega ljudstva res pri srcu! Po delu bomo sodili...

Dolžnost vsakega Društva kmetških fantov in deklet je, da poskrbi za ustanovitev bratskega društva v sosesčini ter da obstoječa sosednja društva pri delu podpira. Zato naj se vsako društvo vpraša, če je to storilo in če tako dela. Če še ni, naj ne odlašaja. Čas beži in se nikdar več ne povrne. Vsaka slovenska vas pa mora imeti svoje Društvo kmetških fantov in deklet!

Tajništvo Zveze društev kmetških fantov in deklet za mariborsko oblast se je ustanovilo v Mariboru. Opozarjamo vsa društva v mariborski oblasti, naj se

Seja Glavnega odbora Zveze društev kmetških fantov in deklet se vrši v nedeljo, dne 20. t. m. ob 9 uri dopoldne v običajnih prostorih.

Loterija Zveze društev kmetških fantov in deklet. Ker zahteva naše kulturno delo med ljudstvom tudi denarnih sredstev, naša organizacija pa nima nobenih skrivnih zvez, ki bi jo zalagale s kapitalom, smo v tem oziru navezani sami nase. Ker pa kmetška mladina tudi nima preveč denarja, da bi sama mogla nositi težko breme gmotnega vprašanja, je sklenila, da priredi loterijo v korist fondu, ki mora kriti vse stroške našega izobraževalnega in organizacijskega delovanja. Uspeh je odvisen od nas samih: čim več srečk bomo prodali, tem večji uspeh bomo imeli in tem boljše bo naše delo. Srečke pridejo v kratkem v razprodajo ter se bodo dobivale po 5 dinarjev komad. Glavni dobitnik znaša 10.000 dinarjev. Žrebanje se vrši 1. oktobra 1926. Naša dolžnost je, da razpro-

damo vse srečke in tako zagotovimo naši Zvezi možnost najuspešnejšega dela. Opozarjamo na loterijo že danes, o njej pa bomo spregovorili tudi v prihodnji številki obširnejše.

Ženstvo.

Deset zapovedi za gospodinje.

1. Imej svoje oči povsod, toda ne bodi malenkostna. — 2. Ostani mirna, tudi če se pripeti v hiši kaj neprijetnega, ter ne zamenjavaj neprijetnosti z nesrečo. — 3. Ne kupuj nič nepotrebnega, a kupuj vedno blago najboljše vrste. — 4. Bodi varčna z denarjem, s časom, pa tudi s svojimi močmi. — 5. Skrbi, da bode teklo kolesje tvojega gospodinjskega stroja vedno tiho in nalahno, to je: ne zdihtuj in ne razburjaj vse svoje okolice s tožbami o strašnih in neizmernih gospodinjskih poslih in skrbeh.

— 6. Če vidiš pred seboj gore polne dela, tedaj pomisli, da prinaša vsak dan tudi nove moči. — 7. Zavedaj se, kako težko je služiti in bodi zato svojim poslom dobra gospodinja. — 8. Izrekaj svoja povelja vedno razumljivo in določno. — 9. Družba v tvoji hiši naj bo kakor osvežujoč vetrič, ne pa kakor burja, ki vse razmeče in zmede. — 10. Korakaj s časom naprej in ne zaničuj novih iznajdb, ki ti morda olajšajo gospodinjstvo. Proučaj jih in če so dobre, jih vpelji v svoji hiši. **M. K.**

Prosveta.

✓ Knut Hamsun: **Glad**, poslovenil Fran Albreht. Splošna knjižnica zv. 58. V Ljubljani 1925. Založila Zvezna tiskarna in knjigarna. 240 strani. Cena broš. Din 32, vez. Din 40.

Ta pripovedni spis znanega nordijskega pisatelja je čisto svojevrsten po vsebini in načinu pripovedovanja in odkriva čisto nove strani človeškega življenja. Nit povesti je v par besedah tale: Kruta usoda pisatelja in novinarja, ki ga idealizem in dobro srce, pomanjkanje eneržije, pa čut do trpečega sočloveka, pritrirajo do neizprosnega pomanjkanja in mukotrpnega glada v vseh fazah do telesnega in duševnega izčrpanja. V najmanjših, pa zanimivo in pomembno izbranih podrobnostih riše pisatelj posamezna dejanja in njih posledice, v posebnem pretresujoči položaj, v katerega se čedalje bolj pogreza junak. Glad, mraz in najhujše pomanjkanje izčrpavajo trpina v vseh stopnjah do nezavesti. Razvoj dejanja je tako plastičen in učinek opisovanja tako pre-

tresujoč, da bravca globoko gane in nehote vzbudi njegovo sočustvovanje. Poleg tega je roman podal v dobrem, gladkem, za slovensko uho blagodonečnem prevodu, za katerega že dovolj jamči ime prevajalčeve. **Kratkomoalo:** Ta novo izšli pripovedni spis bo gotovo vzbudil pozornost ne samo pri bravcih, ki iščejo v čtivu zgolj zabave in razvedrila, nego tudi pri onih, ki pobožno uživajo detajle tudi iz stilističnega in psihološkega vidika. Cena je nizka. Knjiga se dobiva pri založnici Zvezni knjigarni v Ljubljani.

✓ **Cvetko Golar: Bratje in sestre v gospodu**, sanje poletnega jutra. Splošna knjižnica zvezek 61. V Ljubljani 1925. Založila Zvezna tiskarna in knjigarna. 156 strani. Cena broš. Din 24, vez. Din 32.

Pisatelj Cvetko Golar je pravi pristni otrok narave, pevec žitnega polja. Njegova deviza je: „Oj, jaz pa grem, na polje grem zeleno. Videl in slišal

bom sanje žita in roži!" Njegov notranji, pristni pesniški vsklik se glasi: „Že se začenja polje, že se temni ob moji desni visoka njiva, že me objema duh zorečega žita, duh zemlje in svobode. Po-zdravljen veličastni, nebeški moj dom!" Njegovo zaljubljeno pismo se začenja: „Dobro jutro, Ančka! Poslal bi ti v nežno voščilo divjih, rdečih rož, ali se bojim, da bi se ranili tvoji prstki na neusmiljenem trnju, ki jih obdaja, poslal bi ti v vroč spomin plamenečega maka, ki ga je rodilo naše polje —“.

To je pristen, nepokvarjen pesnik prirode. Cvetko Golar, kakor ga poznamo iz njegovih nežnih, čuvstvapolnih, liričnih pesmic, in kakor se v najpristnejšem odsevu zrcali v največji meri v njegovem pripovednem spisu „Bratje in sestre v Gospodu“. Če je Golar s svojima zadnjima oderskima proizvodoma izzval različne dojme za sebe in proti sebi, je v tem pravkar izišlem delu, ki datira iz prejšnjega časa, brez vsakega dvoma na višini po svojem stilu, po karakteristiki, po opisovanju, po mehkih, liričnih občutkih, po svoji naivni šegavosti. Golar je v tem spisu ustvaril sliko čisto posebne, slovenske boheme kakor je Golar sam pravi pravcati slovenski bohemien. Vsi njegovi junaki in junakinje te krasne povesti „Bratje in sestre v Gospodu“, kakor se sami nazivajo, so pristne slovenske postave, ki živijo svoje posebno življenje v sanjivosti, vzajemni vdanosti, vriskajoči in plakajoči, kakor jih zajame hip. — Prepričani smo, da bo vsak prijatelj dobre in razvedrujoče knjige z velikim zadoščenjem in z napetostjo vžival to nežno-mično povest pristnega Golarja.

Palček Potep, pravljica igra v treh dejanjih. Spisal A. Pajmè. — V založbi „Svete Vojske“ v Ljubljani je izšla kot prvi zvezek nove serije protialkoholne knjižnice mladinska igra, ki bo vsem knjižnicam in otroškim odrom zelo dobrodošla. — V s e b i n a : Ubogemu

dečku je srce zahrepenelo po sreči, po kraljestvu palčkov. Po dolgem iskanju ga najde v globokem gozdu ter prosi palčke za sprejem. Ti ga pa nočejo kar tako sprejeti ter ga povprašujejo in preizkušajo, ali je za kraljestvo palčkov res sposoben. Največja ovira je pa preiskava zdravnika palčkov, ki ugotovi „sumljivo utripanje srca“, — „bakren nos“ — posledica uživanja alkohola — ter črne zobe — vsled kajenja. Ker pa deček obljubi, da bo v bodoče vse to opustil, ga sprejmejo medse in mu dajo ime Potep. Ta dogodek skupno s kraljevsko proslavo slovesno praznujejo. Čarodej Lom, ki je nameraval pri pojedini med vodo in mlekom pomešati alkohol, dobi zaslužno plačilo in pride v dosmrtno ječo. „Zlatoper, naš kralj naj živi! Kralju alkoholu pa smrt! Smrt, smrt!“ odmeva od vseh strani. — Igra je zelo posrečena, kjer so jo igrali, so dosegli prav lepe uspehe in je ne morejo prehvaliti. V resnici: igrice je tako otroško priprosta, pa vendar tako neprisljano vzgojna, da tudi za odraslega človeka ne more ostati brez vpliva. — Igro toplo priporočamo vsem društvom, posebno pa mladinskim knjižnicam in odrom, ki prirejajo otroške igre. Stane 5 dinarjev ter se naroča pri „Sveti Vojski“, Ljubljana, Poljanski nasip 10.

A. M. Dostojevskij: Zapiski iz mrtvega doma, roman v dveh delih, prevedel Vladimir Levstik. V Ljubljani 1925. Založila Zvezna tiskarna in knjigarna. Splošna knjižnica zvezek 59 do 60. I. del 260 strani, broš. Din 36.— vez. Din 46; II. del 212 strani, broš. Din 30.—, vez. 40.— Veliki ruski pisatelj Dostojevski, avtor „Besov“ in „Idijota“, je podal v tem svetovno znanem romanu plastično sliko življenja ruskih kazencev v takozvanih katorgah, utrjenih jetniških taborih v Sibiriji, v katerih morajo prestati civilni in vojaški obsojenci dolgoletne ali dosmrtno kazni.

Uredba v katogah, življenje kazencev v njih do najmanjšega detajla, pretresljive zgodbe in zločini, ki so nesrečneže dovedli v te proslule ruske jetniške naprave, razni čistokrvni ruski tipi, nadalje razni dogodki, neznatni ali usodepolni, ki se razvijajo v tem pestrem,

četudi enoličnem životarenju; vse je opisano z detajlno natančnostjo in v mojstrskem slogu. Ta veliki turobno veseli kos življenja ruskih obsojencev praveže bralca tako močno, da s težkim utripom srca sledi pisatelju. — Našim knjižnicam knjigo toplo priporočamo.

Po svetu.

Vladimir Reymont — umrl. Največji sodobni pisatelj poljskega naroda Vladimir Reymont je 5. t. m. umrl. Njegovo največje delo: „Kmetje“, roman v 4 delih, razdeljen po 4 letnih časih, je dobilo najvišje svetovno priznanje — Noblovo nagrado. Svoje življenje je posvetil veliki pokojnik poljskemu kmetu, kar je dokazal s svojimi deli in tudi s svojim javnim pristopom k kmetijski stranki bivšega ministrskega predsednika, kmeta Witosca. — O Reymontu spregovorimo obširneje v eni prihodnjih števil.

Zmaga kmetске misli na Češkem. V novembru so se vršile v češkoslovaški republiki volitve v narodno zastopstvo, v skupščino in senat. Kot najmočnejša stranka v državi je izšla iz boja češka kmetška stranka pod vodstvom izkušenega državnika in odločnega borca naše ideje, predsednika vlade Antona Švehla. Med izvoljenimi poslanci kmetске stranke se nahaja tudi predsednik bratske organizacije češke kmetске mladine, tov. Hrdina, ki nam je dobro znan s kongresa slovanske kmetске mladine v septembru 1924. v Ljubljani. Za odločno zmago kmetске misli ima največje zasluge ravno organizirana omladina, ki se je vrgla v volilni boj z dušo in telesom, da obvaruje češkoslovaškega kmeta sovražnikov, ki streme uničiti njegov obstoj. Smo prepričani, da bo kmetško zastopstvo v češkoslovaškem par-

lamentu tudi v predstoječem obdobju enako zastopalo pravice podeželja in seljaške demokracije, kakor v preteklem, in s tem mnogo pripomoglo k napredku slovanskega agrarizma. V tem prepričanju dragim bratom iskreno čestitamo, želeč jim kar največ uspeha.

Polž kot hrana. Na Francoskem goje mnogo polžev. Pri nas večina ljudi težko umeje, da spada polž med živalice, ki se jih uživa, a! vendar je to dokazano dejstvo, da se samo v Parizu proda na trgih nad milijon kilogramov teh mehkužcev. Iz tega je razvidno, da je v Parizu trgovina s polži povsem dober posel in ker gojenje polžev stane malo truda in stroškov, zato se mnogi bavijo s tem poslom. Zanimivo je, kako oni to delajo. Polžev vrt se obdela v marcu mescu in zanj se določi apneno in vlažno zemljišče, ki se ga ogradi z deskami, da se polži ne morejo razlesti. Na vrtu se zaseje žlasti trava. Ko se prične jesen bližati koncu, se postavi v vrt male kupčke mahu in suhega listja; vanje se polži radi zavlečejo in potem zapirajo vhode svojih hiš. Uživa se skoro vse vrste polžev, zato se v vsakem kraju goji oña vrsta, ki je tam bolj udomačena. Tudi v Italiji pojedno mnogo polžev; tam se mora polža v več krajih smatrati za glavno hrano siromakov. Ko je njegova sezona, ga je dobiti v vsaki krčmi.

Josip Petelinc

Ljubljana, Sv. Petra nasip 7
blizu Prešernovega spomenika za vodo

Najcenejši nakup

najboljših šivalnih strojev „GRITZNER“

za rodbinsko in obrtno rabo, nadalje nogavic, lepnih rokavov, otroških majic, brisalk, klotov, belega in ružavega platna, slona, kravaf, žlic, vilic, raznih gumbov, sprehsjalnih palic, nahrbtnikov, potrebščin za šivilje, krojače, čevljarje, sedlarje in brivce, škarnje za krojače, šivilje in za obrezovanje tri. Cepilne nože. Vse na veliko in malo.

Priporočamo vsem rodbinam

Kolinsko cikorijo

izvrsten pridatek za kavo

Združene opekarne d. d.

Najtrpež-
nejše
strešno
kritje!

Ljubljana, Mladošičeva cesta 12

preje

Vidic-Knez tovarne
na Viču in Brdu.

midijo v poljubni množini — takoj dobavno — najboljše preizkušene modele strošnikov z eno ali dvema zareza kakor tudi bobrovcev (biber) in zidne opeke. — Na željo se pošlje takoj popis in ponudba!

HOTELL „LOYD“, LJUBLJANA, SV. PETRA CESTA

Prenočitica s številnimi sobami, s izvrstno kuhinjo s mrazilni in gostilni jedili, s Poletni kram-
sem senčnat vrt o Točna postrežba. Spojemajo se tudi učenske v kuhinjo.

MARIJA TAUSES, lastnica hotela Lloyd

Tiskarski in litografični umet. zavod

J. BLASNIKA NASL.

Ljubljana, Breg št. 12.

Izvršitev vsakovrstnih tiskovin od enostavne do najfinejše opreme.

Knjigotisk.

Kamenotisk. O setitisk.

Priporočamo domače
poštene podjetja pri

v Ljubljani, Lingarjeva ulica.

velur, sukno, pliš, astraban, zamet, Ogrinjalko, kocke, svilnate, volnene, ženilaste, zametaste rute in šerpe. Cene najnižje. Puščena postrežba.

„Češniku“

Zaloga blaga za ženske in
moške obleke. Za montelne

Ogrinjalko, kocke, svilnate,
volnene, ženilaste, zametaste rute in šerpe. Cene najnižje. Puščena postrežba.

Kmetijski hranilni in posojilni dom

Ljubljana

reg. zadruga s sedm. kav.

Tavčarjeva (Sodna) ul. št. 1, pritličje.

Vloge na knjižice in tekoči račun po najugodnejšem obrestovanju. Posojila na vknjižbo, proti poroštvu in zastavi premičnin in vrednostnih papirjev. Krediti v tek. računu. Čekovni promet. Nakazila. Inkaso. Eskont menic.

0 0
0/00/a

Poslovne ure zavoda:

Vsak

delavnik od 8. do pol 1. popoldne in od 3. do pol 5. popoldne.

Račun hran. št. 14257. Brzjavke: „Kmetiskidom“

▶ EKONOM ◀

osrednja gospodarska zadruga v Ljubljani

Kolodvorska ulica štev. 7

Ima po najnižjih cenah v zalogi dežel. pridelke, krmila, spec. blago kakor: sladkor v sipl in v kockah, petrolej, kavo, olje, riž ter razne vrste prvovrstnega mla za pranje in ostale v to stroko spadajoče predmete.

Velika zaloga vseh vrst umetnih gnojil, modre galice, prvovrstne strašne opeke in najboljšega splitskega portland cementa
○○○○ „SALOMA“ (TOUR). ○○○○